

Szép Árpád Olivér PhD hallgató,
Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Közigazgatási Jogi Tanszék

Bócz Endre: **Kriminalisztika a tárgyalóteremben**¹

Kriminalisztika és kriminológia. E két fogalmat gyakran és tévesen használjuk, nem tudván és ismervén pontos jelentésüket. A kriminológia a megfigyelés tudománya, ennek gyakorlati oldalát pedig kriminalisztikának hívjuk.

Bócz Endre hiánypótló műve egy egészen egyedi aspektusból veszi megfigyelés alá a tárgyalóteremben lejátszódó folyamatokat, könyve megalkotásához a kriminalisztikát, mint a bűnügyi nyomozástant hívta segítségül.

A munka nyolc fő részre tagolódik, melyből látszik, hogy egy mélyen átgondolt, és logikusan felépített szerkezetet vehet kezébe az olvasó. A kriminalisztika a tárgyalóteremben nyomdai kivitele és igényes tipográfiája a kiadó ízlését dicséri. A könyv tanulmányozása során megbizonyosodhatunk arról, hogy az első látszatra soknak tűnő fejezeti tagolás nem ment gondolatív rovására, hiszen egy percig sem éreztem, hogy darabos vagy széttagolt lenne az írás.

Az első fejezet egy egyszerű kérdésre keresi a válasz: mi a kriminalisztika. Ezen belül létrejöttéről, a magyar büntetőeljárásban betöltött szerepéről és rendszertani szempontokról ír, ahol kell ott részletekbe menő fogalom magyarázatot ad. Olyan triviálisnak tűnő terminus technikum magyaráz, mint „ügyfél” vagy éppen „vizsgálat - nyomozás”. De ugyanakkor ezeknek a szakszavaknak az ismerete elengedhetetlen a könyv témájának pontos megértéshez. A kriminalisztika magyar kialakulásánál egészen a szovjet gyökerekig nyúl vissza, és innen építi fel országunkban kialakult hagyományait, a sorok között megemlékezvén a szebb napokat is látott Országos Kriminalisztikai Intézetről. A fejezet lezáró alpont (több későbbi fejezethez hasonlóan) már egy új témára irányítja figyelmünket: a bizonyításra. Röviden

¹ Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 162 old.

magyarázza az alcímet, majd feszes precizitással meghatározza a téma jelentőségét, gyakorlati szerepét, nem meglepőképpen a bizonyítási rendszerekkel kapcsolatos elméletekről.

Bócz előszeretettel használ irodalmi alkotásokból vett idézeteket és anekdotákat. Ezeken az irodalmi műveken keresztül tovább ismertet fogalmakat, amelyeket így az olvasó egészen egyedi aspektusból láthat. Példa erre a Vörösmartytól vett jelent is, melynek keretében a „tény, történés, tényállás” hármásra ad magyarázatot.

A nyomozás és a kriminalisztika című szakasz már érezhetően szakít az első fejezet könnyedségével, de annyiban azonban hasonlít hozzá, hogy itt is történeti áttekintéssel kezd. A nyomozást, mint a büntetőeljárás egy szakaszát több szinten tárja elénk, nem feledkezik meg a hétköznapi értelemben vett magánszemélyek által végzett nyomozás bemutatásáról, de hangsúlyozza, hogy a nyomozás egy jogilag szigorúan szabályozott, tudományos alapokon nyugvó állami tevékenység. Kifejti, hogy ez az eljárás legalább annyira bürokratikus tevékenység, mint amennyire intellektuális tevékenység, és elhatárolja a gyakran tévesen használt felderítéstől. Minderre az angolszász szakirodalomból hoz példát. A fejezetben részletesen szól az ún. nyomozati iratokról, és megmagyarázza a laikus olvasóközönség számára érthető módon ezek eljárásjogi jelentőségét, a nyomozásban és a későbbi eljárás(okban) betöltött szerepét. Az érthetőség kedvéért saját életpályájából hoz példát: egy-egy jegyzőkönyv vagy nyomozati irat árulkodó „nyomairól”, ezek összekapcsolását azokkal a személyekkel, akik készítették és nyomoztak az ügyben.

Mindezek után egy bő fejezeten keresztül a vádiratszerkesztés kérdéseit boncolja, melyben kitér az ártatlanság vélemények problematikájára is és hangsúlyozza az ügyész egyik fontos szerepét: kötelessége megakadályozni az ártatlanok meghurcolását. Előadja személyes véleményét, miszerint a „vádemelés az ügyészi munka egyik legfontosabb eleme”, viszont egyben azt is jelzi, hogy ezt a tevékenységet a vád képviselőjének (főleg egy kezdő fogalmazónak és ügyésznek) szinte csak az elsajátítás autodidakta eszközével van lehetősége megismerni. Talán ebben a fejezetben érezhető legjobban, hogy a szerző majd fél évszázados tapasztalatát adja át, és mintegy megoldást keres azokra a problémákra, amelyekkel ez idő alatt találkozott. Sarokkőnek tekinti a bizonyítottság - bizonyíthatóság körüljárását, amely nélkül a vád egyszerűen összeomlik. Ahogy az egész munkát áthatja gyakorlati elemekkel való példálózás természetesen ebben az alcímben is találunk ilyen: ügyészi ismereti alapján leírja a jó tanú – rossz tanú esetét, és gyakorlati „felhasználását”. Különösen találó a fejezetet záró példa, amelyben a jogászai pályától kissé távol álló tudomány, a matematika segítségével „magyarázza” a vádirat szerkezeti felépítését.

A hatodik fejezet leíró stílusban született, a bíróság előtti eljárásról és a bírósági vitáról beszél Bócz. Ügyészi látásmódján keresztül vázolja a tárgyalóteremnek és az itt folytatott munkának különös logikáját és egyben kriminalisztikáját. A vád-védelem kettősét mint vitát indukáló felekként jellemzi, és kitér a tényvita illetve a bizonyítékokkal kapcsolatos vita egymással való kapcsolatára. Itt már nem azon van a hangsúly, hogy mi történhetett, hanem hogy a vádiratot alátámasztó bizonyítékok hálójában mennyire erős vagy gyenge ahhoz, hogy megtartsa a vád súlyát. Bemutatja és részletesen kifejti a bíróság előtti felszólások módját, alakját és következményeit, beszél az indítványról (kitérve a bizonyítási indítványra is), az észrevételről. Külön hangsúlyozza a felek felkészültségének szükségességét, mert az ügy ismerete nélkül szinte lehetetlen (és véleményem szerint felesleges) a tárgyalótermi munka.

Bócz Endre több tíz oldalt szentelt a kényszerintézkedések bemutatására. Hangsúlyozom, itt nem arra kell gondolni, hogy az eljárási szabályokat magyarázza oldalakon keresztül, hanem ismét előtérbe kerül egyéni látásmódja. Ezen keresztül ír többek között a személyi szabadság elvonásának körülményeiről és az erre vonatkozó indítványt megalapozó bizonyítékok csoportjáról. Foglalkozik a „megalapozott gyanú” deklarálásával, és a sokszor használt fogalom jelentését abban látja, hogy a gyanút hordozó gondolat nem lehet pusztán spekuláció terméke. Megalapozottan feltehető, hogy meglévő ismereteinkből kiindulva a múlt történései elegendő okot adnak arra, hogy higgyük az esemény ismételt bekövetkezésében. Az alkalmazható kényszerintézkedések közül az előzetes letartóztatás feltételeit tekinti át, és részletesen kitér az eljárásjogi rendelkezések kriminalisztikai elemzésére. A szökés, az elrejtőzés, a tanúk megfélemlítése és befolyásolása éppúgy előkerül, mint a hatalommal való „befolyásolás” vagy a pusztán fizikai erőszak. Ezekre az „eseményekre” mintegy képletet kínál, ami bemutatja a lehetőségeket, és megvalósulásuk valószínűségét. Mindez azért fontos, mert így végig követhetjük az ügyész logikáját, amivel egy ilyen intézkedést fogantat. Tehát, ha ismerjük és megértjük az ügyészi logikát, akkor ezzel szemben könnyebb az ellenérvek felsorakoztatása. A legsúlyosabb jogkorlátozás után az „enyhébb lehetőségekkel” is foglalkozik, úgymint: lefoglalás, kutatás (elválasztva a házkutatástól, mint műkifejezéstől).

A következő fejezet a tárgyalással és az elsőfokú eljárással foglalkozik, amelyet a szerző további három alcímre oszt: az első rész a védekezés típusairól és eszközeiről szól, majd a vallomások helyes értékelését és értelmezését mutatja be, végül a szakértői bizonyításról ír. A védekezés típusait nem szokványos módon írja le, hanem modellszerűen tárja elénk, és ezzel mintegy több alternatívát biztosít a jogeset megoldására a váddal szemben

való védekezésben. Itt szól még a vallomásokkal szemben támasztott követelményekről is, illetve arról, hogy milyen bizonyítási eszköz nyerhető ezen kijelentésekből. A hitelesség kimondása több szempont egybeesésén múlik, úgymint az „élmény” helyes érzékelése, a történések átélésének intellektuális feldolgozása és a kommunikáció primer eszköze a metakommunikáció. Jacob W. Ehrlich amerikai védőügyvéd sorait idézi miszerint: „ritka az olyan ember, aki képes jól hazudni” és nehéz a bűnösség érzésének külső megnyilvánulásait elrejteni.

A szakértő igénybevétele több, egymástól teljesen eltérő esettel támasztja alá, majd végül konzekvenciát vonva elének tárja a szakértői bizonyítás érzékeny pontját: a korszerűség, a célravezetőség és a hatékonyság triászát. Ezek mellett természetesen más fontos szempontoknak is meg kell felelni, például nem elég megbízható és hiteles szakvéleményt nyújtani, de fontos szempont a „validity”, a sikeresség is.

A szerző munkáját a bírósági eljárás általában „leglátványosabb” elemének részletes bemutatásával zárja, a szóbeli indítványok egy sajátos csoportját, a perbeszédet ismerteti az érdeklődővel. Mint minden indítvány tartalmi sajátosságai folytán ez is befolyásoló közlés, amelynek rendeltetése egy bizonyos cselekvési folyamat elindítása. Két ismert típusa van: a vádbeszéd és a perbeszéd (természetesen megjegyzi, hogy létezik még ún. nyitóbeszéd is, de az főként angolszász területeken jellemző). Mivel szóbeli indítványról beszélünk, ezért kapcsolódnak hozzá bizonyos retorikai sajátosságok, amelyeket előszeretettel alkalmaznak mind a vád mind a védelem képviselői. Hangvételében mindig igazodnia kell az ügyhöz és az elkövetett bűncselekményhez. Megjegyzi, hogy a perbeszéd elsődleges megszólítottja a bíróság, nem pedig a hallgatóság vagy a média. Fő vezérlő elv egy ilyen beszédben a szakmaiság és a racionalitás megmutatása, ugyanakkor mellőzni érdemes az érzelmi viharokra való kisarkítottságot, mivel mindez az igazságszolgáltatás érdekében hangzik el. Egy találó Napóleon mondást idéz, miszerint: „a fenségest és a nevetségest csak egy hajszál választja el”. A szerző a perbeszéd időtartalmát tág intervallumban adja meg, hiszen a bűnügyek terjedelmét illetően is szélsőséges különbségek tapasztalhatóak. Kezdő ügyész korából megemlíti egy 40 vádlottat tartalmazó, több mint 90 vádpontból álló ügyet, melyben a vádbeszéd több mint nyolc órán át tartott. A védő ezzel szemben előnyösebb helyzetben van, hiszen a védőbeszéd tartalmát nem szabályozzák kötelező előírások, amíg a vádbeszédnek egy sor olyan kérdést kell indítványoznia, amelyek akarva – akaratlanul megtörik a szónoklat ívét és drámai hatását.

E fejezetben belül beszél még a vád tárgyát képező tények és bizonyítékok értékeléséről, amelyet az ügyész szemszögéből, a vádbeszéden keresztül mutat be. Több anomáliát említ a gyakorlatból, amelyekre alternatív megoldásokat kínál. A könyv zárásaként egy „formulát” ír le, amely egy „peres” jogász számára fontos információkat tartalmaz az eddig tárgyalt perbeszéd elkészítését és előadását illetően. Olyan kérdésekre ad választ, ami mindannyiunk fejében legalább egyszer megfordult. Hogy építsük fel a perbeszédet, leírjuk-e gondolatainkat, milyen nyelvezettel érjük el a legmegfelelőbb hatást stb.

A *Kriminalisztika a tárgyalóteremben* című monográfia egy olyan munka, amelyet mind a laikus, mind a hozzáértő ember szívesen vesz a kezébe, hiszen a precizitás, a szakszerűség párosul a szerző szakmai vallomásával és elkötelezettségével, de ugyanakkor az érthetőség dominanciája sosem kerül a háttérbe. Bócz Endre életpályáját ismerve a tudományos megalapozottsághoz kétség sem férhet, ugyanakkor ez a mű remek alkalom számára, hogy megcsillogtassa a világirodalomban való jártasságát és a már többször említett „különleges látásmódját”.

A könyvhöz Bárándy Péter által írt előszóban érdemes egy mondatot figyelemmel elolvasni: „Dr. Bócz Endrével együtt töltött tárgyalási napokra visszaemlékezve állíthatom, hogy ezen tudás elemeit a szerző nem csupán leírta és tanítja, hanem a gyakorlat során érvényre is juttatta.”